A NATO és Magyarország szerepvállalása az afganisztáni válságkezelésben

Wagner Péter

A NATO – és vele Magyarország – a szervezet szempontjából sorsfordító küldetésre szánta el magát, amikor 2003 augusztusában átvette az afganisztáni biztonsági és támogató erők (International Security Assistance Force, ISAF) vezetését, és szemben az addigi gyakorlattal nem egyes országok alakulatainak alárendelve, hanem az észak-atlanti szervezet részeként folytatódott a csapatok állomásoztatása a közép-ázsiai országban.[1] Ha a szervezet az afganisztáni misszió kapcsán nem tudja bebizonyítani életképességét, a XXI. század globalizációjának megváltozott biztonsági körülményeihez való alkalmazkodóképességét, akkor a NATO léte értelmét veszti.[2] Azok a feladatok és szerepek ugyanis, amelyekre 1949-ben létrehozták, a hidegháború végével megszűntek.

Ma már, amikor egy ország, egy régió, egy kontinens biztonságát nemcsak a határok mentén kell biztosítani, hanem azoktól esetenként több száz vagy ezer kilométerre, a világ legnagyobb és legerősebb katonai szövetségének képesnek kell lennie az úgynevezett expedíciós jellegű katonai missziók végrehajtására. Az afganisztáni jelenlét oka, hogy az elmúlt évtizedben ott megmutatkozó jelenségek jelentős hatást gyakoroltak a nyugati világ hétköznapjaira. A tálibok az al-Káidának hátországot biztosítottak, bukásuk előtt Afganisztán a világ legnagyobb ópiumtermelő országa volt, és az elkergetésük után is az maradt.[3] Az afgán kábítószer fő felvevőpiaca Európa, ahol egyes országok költségvetését jelentősen megterheli a kábítószer-fogyasztással összefüggő egészségügyi ellátás és a szervezett bűnözés elleni harc.[4] Magyarország már nemcsak tranzitországa a kábítószer-kereskedelemnek, hanem az egyik felvevő piaca is.

A terrorfenyegetettség tekintetében nem vagyunk elsődleges célpont. Mint azt a 2001 óta eltelt évek bizonyították, Európában elsősorban azok az országok jelentősen veszélyeztetettek, amelyek vagy jelentős szerepet vállaltak az Egyesült Államok szövetségeseként a „terrorizmus elleni harcban" és Irak megtámadásában, vagy jelentős, milliós számú muszlim közösségük van.[5] Magyarországra egyik állítás sem jellemző.

Afganisztán esetében nem volt jellemző ugyan, de a kontinensünkhöz közelebb eső területeken egy hasonló helyzet – a központi hatalom összeomlása – jelentős migrációs

hullámot indíthat el, és az ilyen jellegű problémák kezelésére az európai kormányok nincsenek felkészülve.

Hazánkban első pillantásra nehéz megérteni, elfogadni, hogy léteznek olyan fenyegetések, amelyekkel a NATO egyes országai már szembesültek. A nemzetközi terrorszervezeteknek, így az al-Káidának Magyarország nem elsődleges célpont a Nyugat ellen folytatott hadjáratában. Ám Spanyolország, Nagy-Britannia, Németország vagy Franciaország lakossága már megtapasztalta a robbantásokat, az öngyilkos merénylők, a vallási fanatikusok félelmet keltő tevékenységét. Ugyanez a helyzet a kábítószer-fogyasztás esetében is.

Sokan vannak ma Magyarországon, akik a várható veszélyek vagy a költségek (vagy egyszerűen a távolság) miatt megkérdőjelezik a honvédség jelenlétének szükségességét Afganisztánban. Látniuk kell azonban, hogy egy olyan szövetségnek vagyunk a tagjai, amelyhez önszántunkból csatlakoztunk, és amely helyzetéből adódóan alkalmanként olyan döntéseket is hozhat, amelyhez hazánknak csak azért kell tartania magát, mert a NATO tagja vagyunk. A szervezet által kínált *kollektív biztonság* azt jelenti a magyar lakosságnak, hogy ha hazánk határain történik valami, vélhetőleg a szövetség minden országára, a szervezet teljes katonai, gazdasági potenciáljára számíthatunk. Afganisztáni szerepvállalásunkba minden bizonnyal belejátszanak azok a politikai alkuk, alkalmi szövetségek, amelyek keretében Magyarország részt vesz távoli országokban a békefenntartásban, helyreállításban, cserébe támogatást kap a Nyugat-Balkánon vagy a nyugati FÁK-térségben meglevő érdekeinek érvényesítéséhez. Határozott közép-ázsiai jelenlétünk óta elhalkultak a NATO felől érkező, egyébként jogos bírálatok a fegyveres erők modernizációjának és a vállalt, de nem teljesített költségvetési ráfordításoknak az elmaradása miatt.

A tanulmány célja, hogy röviden bemutassa, miként került sor a nemzetközi erők afganisztáni jelenlétének kiterjesztésére, különös tekintettel a NATO-ra. Az írás második része a közép-ázsiai ország kapcsán a civil–katonai kapcsolatokat vizsgáló munkák uralkodó témájává vált tartományi újjáépítési csoport *(Provincial Reconstruction Team, PRT)* koncepcióját mutatja be, annak kialakulását, fejlődését és a segélyszervezetek részéről megfogalmazott kritikáját. A koncepció megítélésében még napjainkban is számos bizonytalanság van, hiszen a PRT-nek nincs mindenki által elfogadott meghatározása. Mégis érdemes annyiban körüljárni a problémát, hogy néhány – főleg a politikusok és véleményformálók körében elterjedt – félreértést tisztázzunk.

A tanulmány utolsó részében a magyar tartományi újjáépítési csoport felépítését és várható feladatait vizsgálom. Részben belpolitikai, részben külpolitikai okok miatt a PRT tevékenységének tervezése, előkészítése a 2006. október 1-jei misszióindításhoz képest késve indult meg. A tervek, a megvalósítandó célok az utolsó pillanatig változtak.

Az írás terjedelmi korlátok miatt az afgán belpolitikával, helyreállítással és a nemzetközi terrorizmus elleni háborúval kapcsolatos fejleményekre csak részben tud kitérni.

Mivel a PRT-vel kapcsolatban számos új kifejezést, rövidítést kell lefordítani magyarra, az egységesség elvét szem előtt tartva a Landesz–Takács–Tálas szerzőhármas által használt magyarításokat használtam.[6]

A nemzetközi erők megjelenése Afganisztánban

A 2001. szeptember 11-i merényletek után az Egyesült Államok páratlan gyorsasággal döntötte meg a tálib rezsimet Afganisztánban. A *Tartós szabadság hadművelet* (Operation Enduring Freedom, OEF) október 6-án kezdődött, és 16-a után már csak elszigetelt területeken folytak a harcok, Kunduzban (Észak-Afganisztán) és Kandahárban (Dél-Afganisztán). A nemzetközi közösség 2001 decemberében a Bonn melletti Petersbergbe hívta össze a legjelentősebb afgán érdekcsoportokat. Utólag elmondhatjuk, hogy az itt született egyezmény az afgán helyreállítás legsürgősebb elemét kívánta rendezni, azaz a politikai intézményrendszer demokratikus alapokon történő újjáépítését.[7]

A bonni egyezmény kiegészítéseként, annak támogatására született döntés a biztonsági szektor reformjáról (SSR) a 2003 áprilisában Berlinben összeülő G8-as csúcson. Ennek értelmében úgynevezett keretnemzetek (lead nations) irányításával elindították az új Afgán Nemzeti Hadsereg (ANA) kiképzését (Egyesült Államok), a rendőrség reformját (Németország), a kábítószer elleni küzdelem megszervezését (Egyesült Királyság), az igazságszolgáltatás reformját (Olaszország) és a *Lefegyverzés, demobilizálás és reintegráció* programot (Disarmament, Demobilization and Reintegration, DDR, Japán).[8]

Az egyezmény első függeléke tartalmazta azt is, hogy a különböző afgán fegyveres csoportok demilitarizálják Kabult, a helyükre pedig nemzetközi biztonsági erők érkeznek, ezek jelenlétét jogilag az ENSZ BT felhatalmazása alapozza meg. A később ISAF-nek elnevezett, kezdetben háromezer fős nemzetközi erőben NATO-tagországok is részt vettek. Ennek az volt az előzménye, hogy már a NATO 2002-es prágai csúcstalálkozóján – ezen a fő kérdés a szövetség reformja és átalakulása volt – vita tárgya volt a szervezet közvetlenebb szerepvállalása a közép-ázsiai országban.[9]

Az ISAF-erők megjelenését Kabulban sikerként értékelte a nemzetközi közösség, a Karzai-kormány és a főváros lakossága. Az afgánoknak a nemzetközi erők jelenléte azt jelentette, hogy a hadurak milíciái nagyrészt visszavonultak a városból, a külföldi katonák puszta jelenléte csökkentette a korrupt rendőrség pénzéhségét, és csökkent a bűnözés. Ilyen körülmények mellett az ENSZ és az afgán kormány már 2002 tavaszától az ISAF-erők tevékenységének Kabulon túli kiterjesztése mellett kardoskodott, ám mind az Egyesült Államok, mind a nagyobb európai nemzetek tiltakoztak e tervek ellen.

Washington legfőbb érve az volt, hogy a Tartós szabadság hadművelet még az egész ország területén folyt, elsősorban a különböző hadurakra támaszkodva, így az ISAF esetleges terjeszkedése korlátozta volna a katonai műveleteket, illetve zavart okozott

volna az amerikai egységek az afgán milíciák közötti együttműködésben.[10] Az Egyesült Államok azt is nyilvánvalóvá tette, hogy egyébként sem kíván semmilyen formában hozzájárulni a kiterjesztéshez (légifedezet, légihíd, felderítés stb.). A tétovázáshoz az is hozzájárult, hogy ebben az időben a nagy európai nemzetek elképzelhetetlennek tartották, hogy az ott állomásozó csapataik mellé továbbiakat küldjenek, illetve, hogy a tevékenység kiterjesztéséhez szükséges további katonai eszközöket biztosítsák.[11]

Márpedig a csapatok létszámának növelése nélkül elképzelhetetlen volt bármilyen válságkezelési hadművelet hatékony folytatása. Amíg Boszniában húsz, Koszovóban pedig 18,5 békefenntartó jutott ezer helyi lakosra, addig az ISAF 4800 katonáját számítva Afganisztánban ez az arány 0,18/ezer fő volt.[12]

A nemzetközi haderő tevékenységének további kiterjesztése nélkül elképzelhetetlen lett volna a bonni egyezményben elhatározott demokratikus intézményrendszer kiépítése. Az államfő- és a parlamenti választások csúsztak (az elnökválasztásra 2004. július helyett csak október 9-én került sor), és jogosan vetődött föl az igény, hogy ha az egész országban szabad és titkos választásokat akarnak tartani, akkor a külföldi csapatok jelenléte (a nemzetközi megfigyelőkkel együtt) jótékony irányban befolyásolhatja az eseményeket.

A NATO válságkezelési szerepvállalása Afganisztánban

A NATO 2003 augusztusában vette át az ISAF irányítását,[13] és bár már 2003 októberében megszületett az az ENSZ BT-határozat, amely lehetővé tette a Kabulon túli jelenlétet is, az első NATO/ISAF-katonák vidéken csak 2003. december 30-tól jelentek meg. Ekkor vette át Németország az OEF kunduzi (Észak-Afganisztán) tartományi újjáépítési csoportját.[14]

A 2004. júniusban Isztambulban tartott NATO-csúcsértekezleten tisztázták véglegesen az ISAF- és benne a NATO-erők tevékenységének területi kiterjesztését. Ennek értelmében az óramutató járásával ellentétes irányban, először északon, majd nyugaton, délen, végül pedig Kelet-Afganisztánban fogják átvenni a területek ellenőrzését a Tartós szabadság hadműveletben részt vevő amerikai erőktől.[15] Azok a PRT-k, amelyek addig az OEF irányítása alatt álltak, 2003. július 1-jétől átkerültek az ISAF illetékességébe, ezzel Észak-Afganisztánban három újjáépítési csoportot vett át a stabilizációs erő, és ezek mellé két újat hozott létre *(1. lépcső).*[16] Az ISAF/NATO-erők műveleteinek kiterjesztésére a védelmi miniszterek 2005. februári tanácskozása után került sor *(2. lépcső),* amikor Nyugat-Afganisztánban a már meglévő két amerikai PRT közül egyet átvett Olaszország, majd két újabb csoport jött létre spanyol, illetve litván vezetéssel.

A NATO-államok külügyminiszterei 2005 novemberben egyeztek meg arról, hogy a tálib–Al-Káida-ellenállás fészkének számító Dél-Afganisztán átvételére a Tartós szabadság hadműveletben részt vevő amerikai csapatoktól 2006 nyarán kerül sor *(3. lépcső).*

1. ábra: Az ISAF tevékenységi köre kiterjesztésének iránya és időrendje

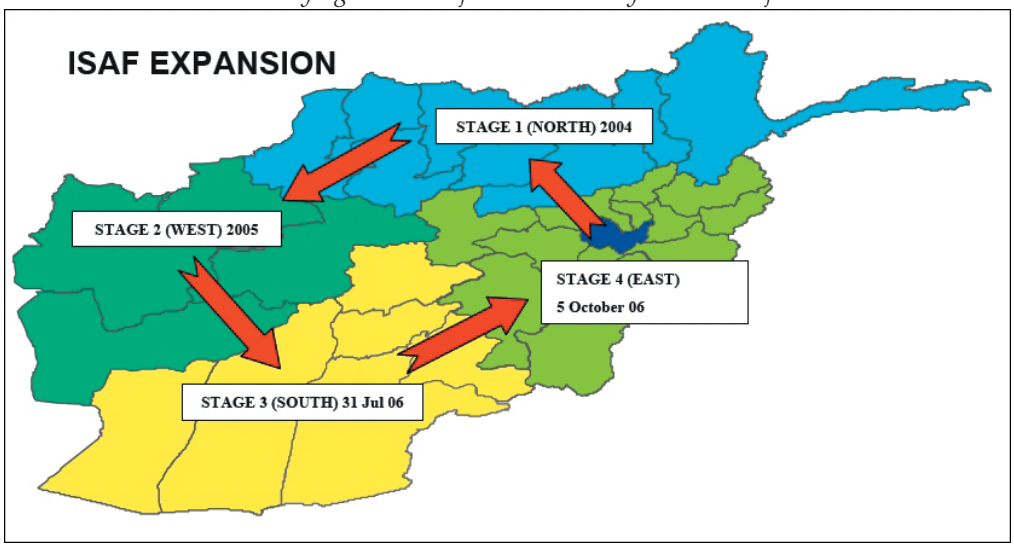

Forrás: International Security Assistance Force,
http://www.nato.int/issues/afghanistan/061004_update.pdf

A NATO-szerepvállalás növekvő mértékét mutatja, hogy az addig tízezer fő körüli ISAF-kontingens (ennek nagy részét NATO-országok adták) a déli kiterjesztés után 18500 főre ugrott.[17] A déli szektorba Hollandia 1400 (Uruzgan), Nagy-Britannia (Helmand tartomány) 3600, Kanada (Kandahár tartomány) pedig 2200 katonát küldött haditechnikai eszközökkel (harckocsik, tüzérség, légierő) kiegészítve.[18]

2006 nyarán és őszén a hírek arról szóltak, hogy a nemzetközi erők veszteségei megnövekedtek Afganisztánban. Az okok arra a tényre vezethetők vissza, hogy a több ezer NATO-katona megjelenése délen felborította a 2001 óta kialakult helyzetet. Ebben a régióban ugyanis a tálibok bukása után nem volt számottevő nemzetközi katonai jelenlét, mivel a koalíciós erőket néhány jól megerősített bázison vonták össze. 2006 nyarától kezdve azonban az ISAF-erők egy sor olyan helyen építettek ki állásokat és kezdtek el járőrözni, ahol addig Omár molla egykori katonái háborítatlanul tevékenykedhettek. A Kabulban és Kandahárban folytatott beszélgetéseken NATO-parancsnokok elismerték ugyan, hogy a tálib haderő újjászerveződött és megerősödött, ám hozzáfűzték azt is, hogy az erőszak eszkalálódásának oka az is, hogy az ISAF-katonák megpróbálják visszahódítani a vidéket az afgán kormánynak.[19]

Afganisztánban az éghajlati és földrajzi okok miatt a harci cselekmények télvíz idején mindig szünetelnek. 2006-ban azonban a kormányellenes erők képesek voltak ekkor is fenntartani aktivitásukat, a tavasz korai beköszönte pedig soha nem látott mér-

tékű erőszakot hozott. A katonai tervezőket meglepte a tálibok növekvő aktivitása és szervezettsége. 2006 első félévében több merénylet, robbantás, gyilkosság és támadás történt, mint az előző év egészében. Április és június között az amerikai légierő több csapást hajtott végre Afganisztánban, mint a hírekben sokkal nagyobb hangsúlyt kapó Irakban.[20] A déli szektorhoz hat tartomány tartozik, ebből négyben működik PRT. Mivel a biztonsági helyzet sokkal rosszabb az ország más részeihez képest, ezért a *3. lépcső* keretében a kis létszámú újjáépítési csoportok mellett több ezer fős harccsoportokat is telepítettek a régióba. A légierővel, tüzérséggel és harckocsikkal felszerelt alakulatok feladata a tálibok elleni harc, míg a PRT-k a fejlesztésekről gondoskodnak.

Az ISAF tevékenysége kiterjesztésének utolsó lépése a kelet-afganisztáni régió átvétele volt 2006. október 5-én. Ekkor további 14 tartomány és 11 PRT került a stabilizációs erők irányítása alá.[21] A korábban itt működő nemzetközi katonai erőkkel együtt az ISAF létszáma már meghaladta a harmincezer főt.[22]

Tartományi újjáépítési csoportok (PRT) – egy új koncepció születése és kritikája

A tálib rezsim megdöntése után Afganisztán egyes régióiban jelentősen eltérő biztonsági körülmények voltak. A főváros számított a legbiztonságosabbnak, különösen az ISAF-csapatok megérkezése után. Az ország északi és középső része a hadurak közötti alkalmankénti villongásoktól eltekintve kevéssé volt veszélyes. Dél- és Kelet-Afganisztánban azonban a közbiztonság gyorsan romlott, ismét megjelentek az emberrablások, a nemi erőszak, az útszéli fosztogatások, a régióban az állapotok egyre inkább olyanok voltak, mint a tálibok megjelenése előtt.

Az ország fejlesztésében kulcsszerepet játszó nem kormányzati szervezetek (NGO-k) és nemzetközi szervezetek munkatársai, a világban mindenhol követett gyakorlatnak megfelelően, semlegesek és fegyvertelenek. Ennek megfelelően csak olyan területeken tudnak működni, ahol mindegyik fél elfogadja őket, és tartózkodik az erőszaktól, ám így a nemzetközi segélyszervezetek jelenléte például Dél-Afganisztánban a mai napig is minimális.

A tartományi újjáépítési csoportokat eredetileg azért hozták létre, hogy kitörjenek ebből az ördögi körből, hiszen a civil oldalról a helyreállítás addig nem kezdődhet meg, amíg a biztonság nem ér el egy minimális szintet. Helyreállítás hiányában viszont bármiféle katonai akció csak ideiglenesen képes stabilizálni a környezetet, e nélkül viszont nem kezdődhet meg a fejlesztés. Az első PRT-ket a Tartós szabadság hadművelet keretében hozta létre az amerikai hadvezetés 2002–2003 fordulóján Gardezben (Kelet-Afganisztán), Bamijánban (Közép-Afganisztán) és Kunduzban (Észak-Afganisztán). A csapatok tevékenységének az alábbi célokat kellett elősegíteniük:[23]

- a biztonság növelése;
- az afgán kormány hatalmának kiterjesztése;
- a humanitárius segélyezés és az újjáépítés elősegítése.

2006 októberében 25 PRT működött az országban.[24] Az egységekben az új koncepció részeként katonák és civilek együtt dolgoznak, az előbbiek a tanulmány előző részében már tárgyalt biztonsági szektor reformjához nyújtanak segítséget, az utóbbiak felelnek a helyi politikai vezetőkkel és az NGO-közösséggel (ha van ilyen) való kapcsolattartásért és a kisebb-nagyobb fejlesztési projektek (nem pusztán humanitárius segítségnyújtás) végrehajtásáért oly módon, hogy a bázist hosszabb-rövidebb időre – katonai kíséret mellett – elhagyják.

Eltérő modellek, eltérő lehetőségek a PRT-koncepcióban

Az egyes újjáépítési csoportok mind létszámukban, mind katonai/civil arányukban, mind költségvetésük, mind pedig a teljesített feladatok tekintetében különböznek. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján három fő típust különíthetünk el.

Az amerikai modell a sajátos dél-afganisztáni környezetnek (nagy biztonsági kockázat, minimális NGO-jelenlét) és az általános katonai gyakorlatnak fel meg.[25] Az elsődleges szempont a központi kormány jelenlétének és hatalmának kiterjesztése, valamint a biztonság növelése, a körülményekhez képest pedig minél több fejlesztési feladat megvalósítása. A tanulmány elején említett ördögi kör erre a vidékre jellemző a leginkább. Az amerikai PRT-nek a kitörés lehetőségét az nyújtotta, ha a jól védett táborból (amelyben nemcsak a PRT, hanem más nagyobb katonai alakulat is jelen volt) rövidebb időre ki-kilépve, az egység katonai komponensének védelme alatt, a civil oldal különböző gyors hatású programokat (Quick Impact Project) hajtott végre vagy finanszírozott (ennek tipikus példája a kutak fúrása). A rossz biztonsági helyzet miatt azonban ezek a PRT-k a tartományi fővárost ritkán vagy csak nappal hagyják el.

A civil részleget alárendelik a katonai parancsnoknak. Az egész egység létszáma nem haladja meg a száz főt, a civil részlegben mindig van egy külügyminisztériumi és egy segélyezési szakember, őket esetenként egy agrárminisztériumi szakértő és az afgán kormány képviselője egészíti ki. A szervezet fejlesztésre fordítható költségvetése több forrásból származik (Pentagon, Külügyminisztérium, USAID), és több tízmillió dollárt tesz ki.[26] Maga az egység a katonai hierarchia része.

Ezzel szemben a német modell civil irányítás alatt áll, a feladatokat egy külön erre a célra létrehozott tárcaközi bizottság koordinálja. A bizottság tagjai azoknak a minisztériumoknak a képviselői, amelyek résztvevőket küldenek a PRT-be. A német újjáépítési csoport nagy létszámú (háromszáz fő körül), a civil komponensben a külügyi tisztviselők mellett jelen van a fejlesztési és a belügyminisztérium, valamint több más, a fejlesz-

tésben érdekelt kormányzati szerv képviselője. A PRT-ben a civil és a katonai vezetés egymás mellé rendelt, ám a külügyminisztérium munkatársa Berlinnek felelős, míg a katonai vezető elsősorban az ISAF-nek jelent.[27]

A német PRT nagy létszámának és a civil komponens viszonylagos túlsúlyának több oka is van. Egyrészt Németországban hagyományosan kényes kérdés a civil kontroll és a katonák külföldi bevetése. Másrészt a nagy létszámú katonai jelenlét részben az óvatos német túlbiztosításnak köszönhető, részben pedig annak, hogy a német csapatok logisztikailag teljesen önellátók voltak a városban, és mikor 2003 októberében átvették az amerikaiaktól az újjáépítési csoportot, a legközelebbi nemzetközi katonai erő Kabulban, a tartománytól több száz kilométerre állomásozott.

A meghatározó (harminc fő körül) civil elem miatt a német PRT jelentősebb fejlesztési feladatokra is képesnek mutatkozott, mint az amerikaiak gyors hatásra törekvő programjai. A németek részt vettek a DDR-programban, támogatták a biztonsági szektor reformját, és hozzájárultak az infrastruktúra fejlesztéséhez is. Munkájuk hatékonyságát azonban csökkentette az a szakirodalomban gyakran hivatkozott tény, hogy a már említett óvatosság miatt a német PRT a tábort nyolcvan kilométernél távolabb nem hagyhatta el, és akkor is a feladathoz mérten hatalmas, egyes szakértők szerint túlbiztosított, akár húsz járműből álló konvojjal indult ki, bár a németek ellenőrzése alá tartozó tartományok (később Badakhshán tartományban is felállítottak egy PRT-t) a biztonságosabbak közé tartoztak.[28]

A harmadik – a legsikeresebbnek tartott – modellt az Egyesült Királyság valósította meg 2003 júliusától, amikor az OEF-től átvette a Mazar-i Sarífban és Majmanában működő PRT-t. A britek sikereiben nagy szerepet játszott a több száz éves gyarmati tapasztalat, a gerillaháborúkban alkalmazott *hearts and minds* műveletek, amelyekkel általában sikerült megnyerni a lakosság támogatását, bizalmát az adott területen működő felkelőkkel szemben. A brit PRT-k létszámukban 100-120 fő körül mozogtak, három-négy fős civil komponenssel kiegészítve (külügyminisztérium, fejlesztési minisztérium, USAID[29]).

Elismertségükhöz, népszerűségükhöz hozzájárult az is, hogy újjáépítési csoportjukat a legsikeresebben igazították hozzá a körülményekhez. Bár a civil komponensnek brit és amerikai fejlesztési tagja is volt, a PRT nem kezdett bele a németekhez hasonló fejlesztési projektekbe, a civil szakemberek inkább stabilizációs tevékenységet végeztek biztonsági, önkormányzati és fejlesztési területeken, azért, hogy az általános környezet alkalmasabbá váljék az NGO-k által végrehajtható klasszikus fejlesztési tevékenységhez.[30] A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a helyi kormányzóval és hivatalával gyakorta tartottak egyeztetéseket, segítettek koordinálni az afgán szervek munkáját, gyors hatású programokat finanszíroztak vagy a katonai kontingens által támogatott biztonsági szektor reformjához járultak hozzá épületek helyreállításával és a működéshez szükséges minimális technikai eszközök (terepjárók, rádiók) beszerzésével.[31] A katonai fél ilyenkor a rendőri, katonai erők kiképzését, a közös járőrözést vagy egyes közösségek lefegyverzését végezte.

A PRT lehetséges feladatait a britek a kezdetektől a lehető legtágabban értelmezték. Amikor Észak-Afganisztán két legerősebb hadura, az üzbég Rasid Dosztum és tádzsik Mohamed Atta között újabb fegyveres konfliktus robbant ki 2004 októberében, a helyi brit vezetés, saját indíttatásból, közvetítőnek jelentkezett. A tárgyalások eredményeként a csapatokat szétválasztották, a felek leadták a nehézfegyverzetüket egy az afgán kormány által őrzött bázison, és azóta sem csaptak össze.[32] Talán itt érhető a leginkább tetten a brit modell sikeressége. A PRT parancsnoka nem várt a brit kormány, az ISAF vagy a kabuli kormány felkérésére, hanem a problémát észlelve azonnal cselekedett, de nem fegyverekkel avatkozott közbe.[33]

Ez a PRT-modell az amerikai és német társaihoz hasonlóan használt olyan egységeket, amelyek a tábort elhagyva hosszabb-rövidebb időt töltöttek a vidék bejárásával. A britek által mobil megfigyelő csoportoknak *(Mobile Observation Team, MOT)* nevezett öt-hat fős (két-három terepjáró) egységek gyakran több hetet is a bázison kívül töltenek. Az ilyen utak is a PRT alapfeladatainak ellátásához járulnak hozzá. Megjelenésük az Isten háta mögötti falvakban jelezte, hogy a PRT segít kiterjeszteni a központi kormány autoritását, támogatja a biztonsági szektor reformját és – elsősorban információk gyűjtésével – elősegíti a fejlesztéseket.[34]

A tartományi helyreállítási csoportok irányítási rendszere

A jelenleg működő 25 PRT tevékenységében, hozzáállásában a fent említett három modell valamelyikét követi, természetesen az adott tartomány biztonsági, fejlettségi és a csoportot biztosító nemzet anyagi teherbíró képességének megfelelően. Az újjáépítési csoportok tevékenységének egymással, az afgán kormánnyal és az ENSZ helyi csúcsszervezetével, az UNAMA-val való koordinálására a Kabulban havonta egyszer ülésező *végrehajtó bizottság (Executive Steering Committee, ESC)* hivatott. A stratégiai irányításra és döntéshozatalra jogosult szerv elnöke a mindenkori afgán belügyminiszter, közösen az ISAF és az OEF parancsnokával. Mint a fenti felsorolásból is kiderül, hivatalból tagjai még az egyes PRT-k vezető nemzetei (a 25 csapat esetében ez 12 országot jelent, ezeket a kabuli nagykövetek képviselik), a UNAMA vezetője, továbbá a NATO polgári képviselője, valamint az afgán pénzügy- és helyreállítási miniszter.[35]

A végrehajtó bizottság mellett a hetente ülésező *munkacsoport* biztosítja az operativitást, ebben a testületben az UNAMA, az ISAF, az OEF és a belügyminisztérium képviselője mellett ott ül mindegyik PRT képviselője. A két testületben nincs jelen az az ezer körüli afgán és nemzetközi NGO, amely az országban folyó fejlesztések nagy részét végzi. Mivel a PRT-k a tevékenységükkel részben az ő szakterületükre merészkednek, természetes igényként vetődött fel, hogy legyen egy olyan fórum is, ahol a két fél az afgán kormány munkatársaival kiegészülve vitathatja meg a helyreállítással és

a fejlesztésekkel kapcsolatos problémákat. Ez a fórum, a havonta ülésező *NGO civil-katonai munkacsoport (NGO Civil Military Working Group)* a hierarchiában azonban nem az ESC alatt, a PRT-munkacsoporttal egy szinten van, hanem eggyel lejjebb, és csak tanácsokat ad.[36]

Nem ismert, hogy létrejött-e már egyik másik – tervbe vett – szerv, amelybe minden ENSZ-szervezet egy civil-katonai kapcsolattartót delegálna. Az ő feladatuk lenne a jobb információáramlás biztosítása a szervezetek és az ISAF, illetve a PRT-k között. Ez szintén a PRT-munkacsoportnak adna tanácsokat, tagjai pedig az Afganisztánban működő, az UNAMA alá tartozó, ENSZ-szakosított különféle szervezetek lennének.[37]

Az egyes újjáépítési csoportok a *regionális parancsnokságok (Regional Command, RC),* azok pedig a kabuli *ISAF-főparancsnokságnak* alárendelten működnek. A RC-k feladata, hogy a területükön működő PRT-k tevékenységét irányítsák, összehangolják, illetve biztosítsák az információcserét. A RC-k mellett, rendszerint nagy repülőterek közvetlen közelében, *előretolt támogató bázisokat (Forward Support Bases, FSBs)* épített ki az ISAF. Ha a PRT-k olyan konfliktusba keverednek, amelyet a saját katonai erejükkel nem tudnak megoldani, innen indul a *gyors reagálású erő (Quick Reaction Force)* harci és szállító helikopterekkel, innen szállnak fel a légi támogatást nyújtó repülőgépek, és az itt felállított modern tábori kórházba hozzák az esetleges sebesülteket (őket szükség esetén azonnal evakuálni lehet Európába).[38]

Az eddig leírtakból úgy tűnhet, hogy a tartományi újjáépítési csoportok teljesen beváltak, alkalmasnak bizonyultak arra a célra, amelyre kitalálták őket, még akkor is, ha szinte a kezdetektől jelentősen eltérő formában valósultak meg. Katonai téren ez talán így is van, ám a PRT civil, elsősorban fejlesztési oldalával mind a mai napig súlyos problémák vannak. A segélyezéssel évtizedek óta foglalkozó szervezetek az újjáépítési csoportok megjelenésével a „humanitárius tér" katonai megszállásáról beszéltek. Az NGO-k ugyanis mindig semlegesek, fegyvertelenek, és segítségükre bárki számíthat, aki hozzájuk fordul. Háborús övezetekben, közbiztonság nélküli területeken dolgoznak, gyakran életveszélyben, ahol a biztonságukat egyedül az imént felsorolt elvek betartása biztosítja.

A PRT-k viszont – miközben maguk is humanitárius segélyt nyújtanak, és fejlesztéseket hajtanak végre – mindent a fenti elvekkel ellentétesen tesznek. Bár terepjárójuk ugyanolyan, munkájukat egyenruhában és felfegyverkezve végzik. Ennél is problematikusabb, hogy az általuk nyújtott segítségért cserébe elvárásokat fogalmaznak meg a lakossággal szemben.[39]

Szintén problémát jelent, hogy a PRT-k, főleg a korai időszakban, esetenként mindenféle egyeztetés és előkészítés nélkül kezdtek bele egy-egy projektbe. Segítségnyújtásuk egyszerűen biztonsági szempontokat követett vagy a vélt helyi igényeknek kívánt eleget tenni. Iskolaépítésbe kezdtek ott, ahol egy NGO ahhoz már ugyancsak hozzálátott. Kutat fúrtak olyan területen, amelyről civil szakemberek korábban már megállapították, hogy nincs vagy csak kevés víz van.

A holland PRT Baghlán tartományban

A tartományban Hollandia hozott létre újjáépítési csoportot, amely hivatalosan 2004. október 1-jén kezdte meg működését az ISAF észak-afganisztáni kiterjesztésének keretében. Hága akkor öt évre tervezte itteni jelenlétét, ám a stabilizációs erők tevékenységének déli kiterjesztése kapcsán végül, hosszas belpolitikai viták után, a holland kormány 2005 végén elvállalta a déli Orúzgán tartományban egy új PRT létrehozását.

A 22 ezer négyzetkilométeres, negyed Magyarországnyi tartomány az Afganisztánt kettészelő Hindukus hegység északi oldalán található, ennek megfelelően az egész területet hegyek és völgyek szabdalják, télen szinte lehetetlenné téve a közlekedést a főutaktól távolabbi területeken. A becslések szerint kilencszázezer fős lakosság etnikailag vegyes képet mutat. A tádzsikok, pastunok és üzbégek együttélésének csak abból a szempontból van jelentősége, hogy a polgárháború idején az egyes milíciák etnikai alapon szerveződtek, míg a pastun közösség a tálibokat támogatta, addig a többiek az ellenzéket. Az elmúlt évtizedekben mindkét oldal követett el túlkapásokat.

Baghlán a többi tartományhoz képest valamivel fejlettebb, ám ha bizonyos adatok tekintetében az afgán átlagra hivatkozunk, az leírja az itteni viszonyokat is. Eszerint az egy főre jutó jövedelem 293 dollár, az emberek alig 15 százaléka jut hozzá tiszta, iható vízhez, a gyerekek 15-20 százaléka nem éri meg az ötödik életévét, a lakosság nyolcvan százaléka írástudatlan.[40] Egy felmérés szerint a tartományban oktató 3300 tanár tíz százaléka semmilyen képzésben nem részesült.[41]

2001 óta béke van, a tálibok elüldözése után egyes hadurak között voltak ugyan leszámolások, ám az elmúlt években ilyenekről nem érkeztek hírek. A rendőrség, mint Afganisztánban mindenhol, rosszul felszerelt, korrupt, főleg írástudatlan egykori milicistákból áll, ők pedig hűségesebbek volt haduraikhoz, mint a kormányhoz. Fizetésük havonta ötven–hetven dollár között mozog. Kiképzésük lassan és alacsony hatásfokkal halad. Az Afgán Nemzeti Hadsereg egy százada állomásozik Pul-i Khumriban, az ő kiképzettségük és felszereltségük, csakúgy mint lojalitásuk, jobb.

A holland tartományi helyreállítási csoport katonai egysége 140-160 főt tett ki, tüzérséggel, harckocsikkal nem rendelkeztek. Hollandia a PRT-misszióval egy időben vadászgépeket és harci helikoptereket is állomásoztatott Afganisztánban, ezek az egységek azonban nem a PRT védelmét szolgálták, hanem az ISAF által meghatározott feladatokat hajtottak végre az ország más részein.[42] A tartományi helyreállítási csoportoknál alkalmazott gépesített járőröket a hollandok *Mission Teamnek* (MT) nevezték el,[43] bár feladatuk teljesen megegyezett más PRT-k járőreinek tevékenységével. Az MT-k útjai esetenként két-három napig is eltartottak, és a tartomány nyolcvan százalékát fedték le. Évente átlagosan 250 ilyen „kirándulást" hajtottak végre.[44] A holland misszió ideje alatt haláleset nem történt, bár a PRT-t több alkalommal is érte sebesülésekkel járó támadás.[45]

Civil részről a holland külügyminisztérium egyetlen munkatársa dolgozott a PRT-ben, ő politikai tanácsadó (POLAD) volt. Bár pontos tevékenységéről jóval kevesebbet tudni, a feladatai közé tartozott a tartományi kormányzóval és a tartományi tanáccsal való kapcsolattartás, együttműködés valamint a Baghlánban működő civil szervezetekkel történő egyeztetés a helyben folyó fejlesztési tevékenységről. A POLAD feladata, hogy a Mission Teamekkel kijárjon a tartomány 12 járásába, és katonai biztosítás mellett tájékozódjék az adott környék viszonyairól, fejlesztési igényeiről, mindezt a faluközösségek vezetőivel, törzsfőnökökkel stb. folytatott konzultáció alapján.

A politikai tanácsadó feladata volt a felsőbb szinten meghatározott célok szerint elkölteni a rendelkezésre álló, hosszú távú fejlesztésekre szánt összegeket, illetve nyomon követni ezek felhasználását. Számos PRT-ben (például a brit, a német és a kanadai) az a gyakorlat alakult ki, hogy a két feladat összetettsége miatt az újjáépítési csoporthoz a küldő országból egy fejlesztési szakembert (DEVAD) is delegáltak. Hollandia nem így tett, pedig jelentős összegeket különített el a fejlesztésekre. Erre részben magyarázatot nyújthat, hogy az ország – részben a PRT-re való felkészülés részeként – nagykövetséget nyitott Kabulban, és ennek hatfős stábjából ketten fejlesztésekkel foglalkoztak, ily módon tehermentesíthetve a POLAD-ot.[46]

Hága 2006 nyaráig 260 millió eurót fordított fejlesztési és humanitárius segélyezésre Afganisztánban. 2004 nyaráig az összeg majd kilencven százalékát az UNAMA és az Afghanistan Reconstruction Trust Fund[47] kapta meg felhasználásra, és ez az arány később is csak kisebb mértékben csökkent a 2004-ben és 2005-ben tartott választások és a baghláni PRT-re szánt ötmillió eurós keret miatt.[48] A POLAD-nak a fenti összeg mellett évente 1,3 millió euró állt a rendelkezésére kifejezetten a tartományban végrehajtandó fejlesztésekre.[49]

Az összegek felhasználásakor a „saját" nem kormányzati szervezeteket nem részesítették előnyben, mindössze annyi történt, hogy az UNAMA-t felkérték, hogy az odautalt pénz szétosztásakor részesítse előnyben a holland NGO-kat. A segélyszervezetek szerint a döntés-előkészítésbe (a pénz felhasználásába) sem vonta őket be a holland külügyminisztérium, bár ezt az állítást az érintett fél cáfolta.[50]

A magyar tartományi helyreállítási csoport létrejöttének körülményei

Magyarország 2006. október elsejétől vette át a baghláni PRT irányítását, a korábban ismertetett feladatokat ettől kezdve magyar katonák kezdték el végrehajtani. A tevékenységükkel kapcsolatban gyakran megjelent a hírekben a 2007. április 1-jei dátum, ez arra vonatkozik, hogy addig a civil projekteket is meg kell indítani.[51]

A magyar PRT kialakításakor jelentős mértékben támaszkodtak a holland tapasztalatokra. Mind a Honvédelmi Minisztérium, mind a Külügyminisztérium felvette a kap-

csolatot a holland társintézményekkel, és konzultációkat folytattak. 2006 júliusában a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet közvetítésével hazánkba érkezett a holland PRT egyik, a katonai-civil kapcsolattartásért felelős (CIMIC) tisztje, és ő mindkét minisztérium képviselőivel megbeszéléseket folytatott.[52] A HM szakértői csoportjai jártak Hollandiában és Baghlánban a további tapasztalatszerzés céljából.

2. ábra: Baghlán tartomány és járásai

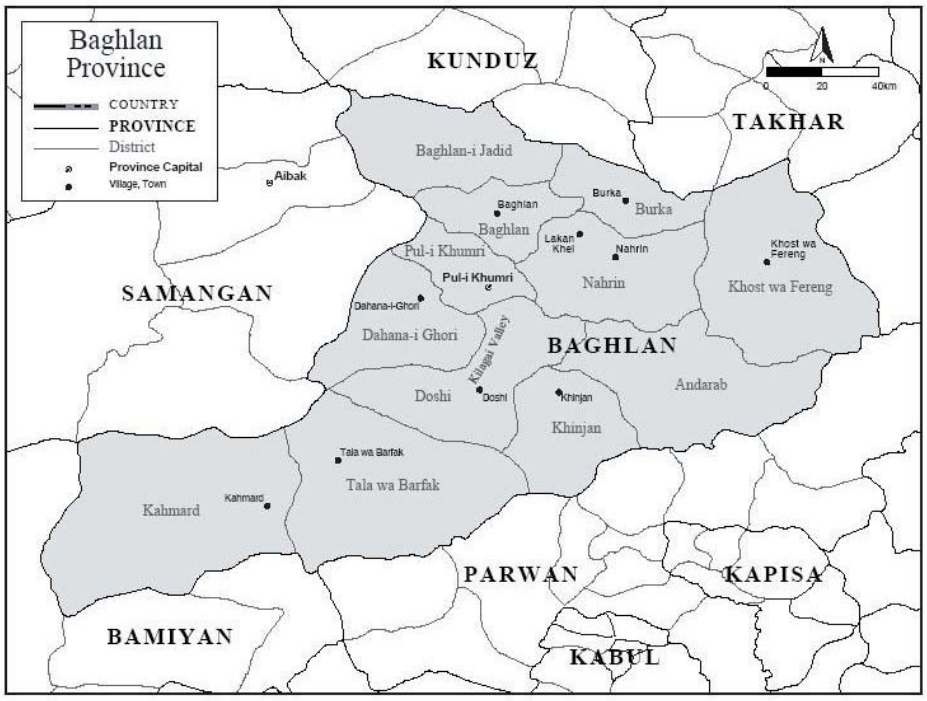

Forrás: Landesz et al.: A tartományi újjáépítési csoportokról, ZMNE Stratégiai és Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2006/3. 13. o.

A magyar vállalásról szóló kormányhatározat a választások miatt jelentős késést szenvedett, és csak 2006. június 26-án született meg. Az első tervezet 2005 októberében készült el, 2005 végén már köztudomású volt, hogy Hollandia elhagyja Baghlánt. A két időszak között a Külügyminisztériumban lelassult a tervezés, míg a Honvédelmi Minisztériumban részben tovább folyt.[53] Bali József szakállamtitkár tájékoztatása szerint 2005-ben az elképzelések között az is szerepelt, hogy az Egyesült Államok adna át hazánknak egy újjáépítési csoportot, ám mivel az a Tartós szabadság hadművelet keretében működött (nem NATO irányítás alatt), a tervet az Országgyűlésnek kétharmados

többséggel kellett volna jóváhagynia.[54] Ez, ismerve a magyar politikai spektrum antagonisztikus szembenállását, kizártnak tűnt, így az amerikai fél visszavonta javaslatát.

A PRT felvállalása mellett a leggyakrabban hangoztatott érv az volt, hogy az elmúlt években a NATO-n belül több kritika is érte elkötelezettségünket. A magyar kormányok, minden ígéretük ellenére, egyre kevesebbet fordítottak honvédelmi kiadásokra (mind a GDP-hez viszonyított arányaiban, mind reálértékben), és a szövetségben való szerepvállalásunk is sokáig inkább csak jelképes volt.[55]

A HM által hangoztatott logika szerint az elmúlt években az afganisztáni szerepvállalásunk elérte azt a létszámot (160-170 fő), amely egy PRT működtetéséhez szükséges.[56] A minisztérium érvelése szerint a PRT átvételével nem történik más, mint hogy a bizonyos értelemben szétforgácsolt afganisztáni jelenlétét Magyarország egy sokkal nagyobb presztízsű misszióban folytatja tovább. Valójában a PRT minőségi váltást jelent, hiszen nem a méret a lényeg, hanem a minőség. Az új vállalás láthatóbbá teszi az eddig szétszórt képességek koncentrálásával a magyar jelenlétet, ez pedig akár látványos eredmények elérését is lehetővé teszi, s így a feladat teljesítését is.[57]

A kormányhatározat után a Miniszterelnöki Hivatal keretében tárcaközi bizottság jött létre, ebben a KÜM, a HM, a Belügyminisztérium és a Pénzügyminisztérium képviselője vesz részt. A tanulmány zárásáig a testület háromszor ülésezett, de a tevékenységéről semmilyen információ nem látott napvilágot. A magyar PRT állománya hathavonta cserélődik, szemben Hollandia négyhavi gyakorlatával. Egyes források szerint a külügyminisztérium elképzelése szerint a POLAD két váltást, azaz egy évet töltene kint. Egy ilyen döntésnek van jogalapja, hiszen a kapcsolati rendszer felépítését ritkábban kell újrakezdeni, és így a tanácsadás hatékonysága is jobb lesz. Ugyanakkor a hat hónapnál hosszabb kint töltött idő az állomány – elsősorban mentális – kifáradásával fenyeget. A szerző által megismert más PRT-k gyakorlatában nem alkalmazzák az egyéves szolgálatot.[58]

A magyar PRT katonai komponense

A magyar PRT feladata – egy a misszió megtervezésében részt vevő magyar katonatiszt szerint – hatvan százalékban logisztika, negyven százalékban őrzés-védelem-járőrözés lesz. Ez utóbbiban már sok tapasztalatot szereztek a magyar katonák, mivel az ISAF-erők részeként 2004 és 2006 szeptembere között ez volt a fő feladatuk Kabulban. Baghlánban nagy kihívás elé néz a honvédség abból a szempontból, hogy a negyed magyarországnyi tartományban teljesen egyedül van, a legközelebbi nyugati katonai erők minden irányban több száz kilométerre állomásoznak. Az egység működtetését és utánpótlását a Mazar-i Sarífban lévő, német működtetésű, előretolt támogató bázis fogja segíteni, konfliktus esetén onnan számíthatunk légi támogatásra, helikopteres mentésre vagy a gyors reagálású erők érkezésére.

Egyes források szerint Baghlán pastunok lakta részein ismét megjelentek a tálibok, és ez súlyos veszélyforrást jelenthet.[59] Számolni kell a térségben még tevékeny hadurakkal is, ők nyíltan várhatólag nem fogják ugyan veszélyeztetni a PRT-t (és ezzel megkérdőjelezni az afgán kormány autoritását), de problémákat még tudnak okozni.[60] Egyéb statisztikák szerint az iskolák ellen elkövetett támadások például ritkák (ezek Afganisztán más részein gyakoriak), 2005. január 1. és 2006. június 30. között mindösszesze egyetlen ilyet hajtottak végre.[61]

Amennyiben súlyosabb támadás érné Baghlánt, a magyar PRT-nek is a rendelkezésére áll a légitámogatás, akár Mazar-i Sarífból, akár Kabulból. Ezért a PRT-nek tagja lesz egy előretolt repülésirányító, ő a hollandokhoz hasonlóan begyakorolja a légitámogatás kérésének eljárását.[62]

A PRT a Kabulban már használt, részlegesen páncélozott Mercedes terepjárókkal és BTR-80A páncélozott szállítójárművekkel felszerelve tevékenykedik. Itthon az előbbi a kritikák keresztűzébe került, mondván, hogy a páncélzat hiánya miatt a katonák súlyos veszélyben vannak. Az Afganisztánban a leggyakrabban alkalmazott támadási formával szemben – több harckocsi elleni aknát kötnek össze, és ezeket távirányítással robbantják föl – azonban semmilyen páncélozott jármű nem nyújt elegendő védelmet. A kézifegyverekkel végrehajtott akciók ellen pedig elégséges lehet a meglevő védelem. A 160-170 fős magyar egység több mint a felét, a PRT védelmét ellátó könnyűlövész század adja, ennek pedig – a HM tájékoztatása szerint – minden katonája rendelkezik iraki vagy afganisztáni missziós tapasztalattal. A század feladata lesz majd a holland elnevezést átvett Mission Teamek kísérete is, az MT-k, a feladatuktól függően hárommégy járműből állnak. Ezekre a feladatokra – a holland PRT-hez hasonlóan – nem a katonai Mercedeseket használják majd, hanem helyben bérelt és szervizelt civil Toyota terepjárókat.[63]

Az egység biztonságát hivatott szolgálni az erők védelmének képessége, az úgynevezett *Force Protection* képesség, amivel először fog a honvédség rendelkezni Afganisztánban. Ennek részként tűzszerészek és egy a robbanószerek keresésére kiképzett kutyás szakasz is a PRT-vel tart. A HM tervezi továbbá a konvojokat kísérő robotrepülőgépek beszerzését, valamint olyan berendezések alkalmazását, amelyek a gépjárművekről képesek a környezetükben zavarni az út mentén elhelyezett távirányítású robbanószerkezeteket.[64]

Az újjáépítési csoport katonai eleme, a biztonsági szektor reformjának támogatásaként, valószínűleg folytatja a katonai és rendőri erők kiképzését vagy segítését.[65] A holland gyakorlatnak megfelelően további feladata lehet a támogatás vagy a közvetítés az egyes milíciák *önkéntes* leszerelésében, a fegyverek begyűjtésében és őrzésében.[66] Bár erről esik a legkevesebb szó, ez az egyik legfontosabb feladata a magyar PRT-nek. Részben azért, mert ezen a területen tud minden újjáépítési csoport a leghatékonyabban hozzájárulni az afganisztáni fejlesztésekhez, részben azért, mert az afgán kormány

autoritásának kiterjesztése a rendfenntartó erők hatékonyságának és erejének növekedésével valósulhat meg.[67]

A magyar PRT CIMIC, a civil-katonai kapcsolattartásra szakosodott katonai egység állítólag több millió forintos kerettel fog működni.[68] A CIMIC feladatai közé olyan projektek végrehajtása tartozik, amelyek javítják az afgán lakosság körében a magyarok elfogadottságát, ismertségét. Ezek nem fejlesztési feladatok, hanem olyan apró szívességek, ajándékok átadása, amelyek révén – legalábbis az elképzelések szerint – csökken a magyar PRT fenyegetettsége. Ilyen lehet például a kútfúrás, az útjavítás és a hídépítés, esetleg egy új szőnyeg vásárlása a helyi mecsetbe, dári vagy pastun nyelvű újság kiadása a magyar egység tevékenységéről, iskolaszerek kiosztása stb. Lehetnek átfedések a fejlesztési projektekkel, ám a CIMIC-feladatok szinte minden esetben kis költségvetésűek, és az adott katonai egység biztonságát szolgálják.[69]

A PRT egy-egy tagját felkészítettek különböző tárgyalási és egyeztetési technikák használatára.[70] Ez a képesség konfliktus esetén hozzájárulhat az erőszak kirobbanásának elkerüléséhez. Jó példa erre a korábban már említett brit szerepvállalás Mazar-i Sarífban, rossz példaként a 2006 februárjában Majmanában történt eseményeket lehet említeni.

A Mohamed-karikatúrák kapcsán kitört afgán demonstrációk egyik legsúlyosabb incidensére ebben az észak-afganisztáni tartományi fővárosban került sor. A pénteki ima után egy kétszáz fős tömeg, tiltakozási szándékát előre bejelentve, a városban állomásozó norvég/finn PRT épülete elé vonult.[71] Bár magával az egységgel semmi bajuk nem volt, ám Majmanában az északiak képviselték a „Nyugatot" (sem az UNAMA, sem NGO-k nem tartottak fent irodákat). A kiabáló, tiltakozó tömeg láttán a PRT parancsnoka megijedt, és ahelyett hogy tárgyalásra hívta volna a tömeg vezetőit, a többieket pedig afgán szokás szerint teával kínálta volna, fenyegető magatartást mutatott, kibiztosított fegyverekkel katonákat parancsolt a mellvédekre és az őrtornyokba, illetve elutasított minden együttműködést. Ez még jobban feldühítette a tömeget, amely szinte azonnal leszerelte az épületre vigyázó néhány rendőrt, majd sebesültekkel és halottakkal végződő tűzpárbaj kezdődött.[72] Ez a konfliktus megelőzhető lett volna, ha a parancsnok csak egy kicsit is ismeri a szervezetlen tömegek dinamikáját és ismer egykét tárgyalási mechanizmust.

A magyar PRT civil eleme

A PRT civil komponense a tervek szerint egyetlen fő, a Külügyminisztérium által delegált, a keleti iszlám világot jól ismerő nagykövet lesz, ő 2006 szeptembere óta tartózkodik Baghlánban. A kezdeti időszakban a holland példa kapcsán említett feladatokon túl ő méri fel azokat az igényeket és lehetőségeket, amelyek a magyar fejlesztési elképzelésekkel összhangban állhatnak. Magyarország évi félmilliárd forintot szán a tartomány

helyreállítási projektjeire, de az első pár hónapban a még kifutó holland programok időt adnak a hazai elképzelések kidolgozására. Hága Baghlánban hidat állított helyre, négy járásban rendőrőrsöt épített, felszereléssel támogatta a rendőrséget, de a legfontosabb, legtöbb támogatást felemésztő feladat egy még az 1980-as években épített és megkérdőjelezhető hasznosságú sajtgyár rekonstrukciója.[73]

Politikai téren a magyar POLAD rendszeresen találkozik majd a Kabulból kinevezett tartományi kormányzóval és a helyben választott tartományi tanáccsal. A jelenlegi kormányzót, Szajjed Ikrámuddín Maszúmit, 2006 júliusában nevezték ki a posztjára.[74] A tádzsik származású, tanár végzettségű politikus a polgárháború idején kisebb hadúr volt, és a tálibok bukása után a győztes koalíció egyik középszintű vezetőjeként különböző tisztségeket töltött be. Volt a szomszédos Badakhshán tartomány kormányzója, illetve foglalkoztatásügyi miniszter a Karzai-kormányban.[75]

Mivel az afgán közigazgatás rendkívül centralizált, a POLAD feladata lesz a különböző minisztériumok helyi vezetőivel való találkozás és egyeztetés, különösen ha már elindulnak a magyar fejlesztési projektek. Ilyen esetekben, ha a feladattal nem egy NGO-t bíznak meg, hanem azt a PRT maga akarja végrehajtani afgán munkaerővel, akkor az engedélyek beszerzése és a koordináció a minisztériumok helyi szerveivel történik.

Hetente ülésezik a tartományi fejlesztési tanács, amelyben a kormányzó és az érintett minisztériumok mellett a térségben tevékenykedő 28-30 NGO és nemzetközi szervezet is részt vesz. A POLAD jelenléte ezeken az üléseken különösen fontos, hiszen bármilyen magyar elképzelést először itt kell az afgán fél elé tárni. A tanácsok működésének az a célja, hogy ne legyenek a fejlesztésekben átfedések, két szervezet ne ugyanabban a faluban akarjon iskolát, ne ugyanazon a folyón akarjon hidat építeni.

Ez ugyanis előfordulhat, ha csupán az afgán közigazgatásra támaszkodik a magyar PRT. A szakemberhiány, a rossz technikai felszereltség, a képzés gyenge színvonala miatt az igazgatás hatékonysága rendkívül alacsony. Egy forrás szerint például Pul-i Khumriban, a kormányzó hivatalában, az erre hivatott emberek nem tudták megmondani az érdeklődő külföldieknek a tartományban található egyes járások nevét.

Külön kérdés, hogy Magyarország miként fogja elkölteni a fejlesztésekre szánt évi ötszázmillió forintot. A politikai tanácsadó mellé – várható leterheltsége miatt – a más nemzetek PRT-ihez hasonló gyakorlat szerint érdemes lenne egy fejlesztési tanácsadó (DEVAD) kiküldése is. Hollandia több okból is megtehette ennek mellőzését. Egyrészt – mint már említettem – a kabuli nagykövetségén ketten ezekkel a feladatokkal foglalkoztak, másrészt Baghlánban Hága csak néhány nagyobb projektet finanszírozott (híd, sajtgyár), míg a támogatások többi részét az UNAMA-n és az ARTF-en keresztül fordította fejlesztésre.

Magyarországnak nincs nagykövetsége a fővárosban, ám mivel a PRT-k legmagasabb szintű koordinálása a korábban már említett végrehajtó bizottságban történik,

szükségessé vált egy másik magyar diplomata kiküldése is Afganisztánba. A nagykövet a német nagykövetség épületében kap helyet, és minden PRT-val kapcsolatos feladat hozzá tartozik. Ő képviseli az újjáépítési csoportot a végrehajtó bizottság és a munkacsoport értekezletein. A közigazgatás centralizáltsága miatt az is elképzelhető, hogy a tartomány afgán közigazgatásában született döntések kabuli jóváhagyása érdekében esetenként az adott minisztériumi tisztviselőkkel is kapcsolatot kell tartania.[76]

A tálib rezsim bukása óta a magyar kormány eddig százmillió forintot és egymillió dollárt fordított Afganisztán segélyezésére. Az előbbi összegből még 2002-ben a Magyar Baptista Szeretetszolgálat és a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat (MÖSZ) élelmiszersegélyt juttatott el Afganisztánba. Az utóbbi összeget 2002-ben az ország megsegítésére rendezett tokiói donorkonferencián ajánlotta fel Budapest. A megközelítőleg 150 millió forintos keret háromötödét a Belügyminisztérium kapta, a többiből egy az UNDP által felügyelt pénzalap, illetve a MÖSZ részesült, ez az összeg lehetővé teszi, hogy a szervezet egy iskolát és egy egészségügyi központot építsen.[77]

A PRT-vel összefüggő segélyezési gyakorlat még most alakul. Lehetőségként adott a tartományban működő külföldi NGO-k alkalmazása, ők a pénzt viszonylag nagy hatékonysággal használják fel, hiszen ezeknek a szervezeteknek jelentős stábjuk és többéves gyakorlatuk-kapcsolatrendszerük van. Hátrány lehet viszont, hogy ezeket a fejlesztéseket az afgán lakosság nem köti majd a magyar PRT-hez. Amennyiben magyar segélyszervezeteket bíz meg a kormány a pénz felhasználásával, úgy az a hatékonyság rovására mehet, viszont minden esetben világos lesz az embereknek, hogy ki finanszírozta a fejlesztést. Az egyetlen kivétel talán a többéves afgán tapasztalattal rendelkező Magyar Ökumenikus Segélyszolgálat, a szervezet 2002 óta számos más programja mellett 11 iskolát épített észak-Afganisztánban, és a térségben kiváló kapcsolatrendszerrel rendelkezik.[78]

A külügyi és honvédelmi vezetés részéről az idáig a sajtóban megjelent elképzelések kevés tapasztalatot tükröznek. Felvetődött bicikli- és autószerelő-üzem építése és szakemberek küldése az afgán közigazgatás javítására. E javaslatok előkészítői valószínűleg nem voltak tisztában azzal, hogy magyar szakemberek nem tudnak segítséget nyújtani az afgán kerékpár- és autószerelőknek, azok ugyanis a helyi viszonyok között már eddig is képesek voltak bármilyen hibát elhárítani mindenféle modern technikai vagy elektronikai eszköz nélkül.[79]

Ahhoz pedig, hogy magyar igazgatási szakemberek képzést nyújtsanak afgán kollégáiknak, először meg kell ismerni az afgán gyakorlatot, rendelkezéseket, és nem utolsósorban az afgán tisztviselőket meg kell tanítani írni-olvasni.[80] Mivel a kormányhatározat megnevezi szinte az összes minisztériumot, amelyek saját javaslatokkal, ötletekkel állhatnak elő, elképzelhető, hogy a fejlesztésre fordítható keret egy részének felhasználására ezek a szervek fognak majd javaslatokat tenni.

Velük szemben a magyar és külföldi NGO-k támogatása mellett szól az, hogy ezekben az esetekben az itthonról nyújtott összeghez az adott segélyszervezet más források-

ból még hozzátesz, így az eredeti ötszázmillió forintnál végül is jóval nagyobb összeg fordítható fejlesztésre.[81]

Tapasztalatok és javaslatok a magyar PRT-nek

A tartományi újjáépítési csoport legfontosabb feladatai a biztonság növelése, az afgán kormány hatalmának kiterjesztése és a helyreállítás elősegítése. A PRT az afgán kormány és az ISAF szeme és füle, mindkét szereplőnek hatékonyabbá teszi feladata elvégzését. A PRT nem békefenntartó vagy békekikényszerítő misszió, ahol a katonák feladata a harcoló erők szétválasztása vagy legyőzése. A szakirodalom egyöntetű abban, hogy a PRT-k önmagukban elsősorban az első két feladathoz tudnak hatékonyan hozzájárulni a biztonsági szektor reformjához nyújtott támogatásukkal. A magyar PRT-nek is leginkább a helyi biztonsági szervekkel kialakított együttműködés az elsődleges feladata. Ehhez értenek a katonák, és növeli a PRT biztonságát is.

A politikai tanácsadó szerepe a jelenlegi információk alapján továbbgondolást igényel. Két feladata lesz, miközben egy is teljes embert kíván. Kiküldött csoportunknak a holland gyakorlat (a PRT-ben csak egy civil) csak abban az esetben követhető, ha a fejlesztésre szánt összegeket egy vagy néhány megaprojektre költjük el, és a tartományban folyó fejlesztési munkákra minimális figyelmet fordítunk. Ellenkező esetben a politikai tanácsadó túlterhelt lesz, hiszen Magyarországnak továbbra sem lesz követsége Kabulban.

Amennyiben a fejlesztések többszereplősek lesznek, azaz koordinációra lesz szükség az ilyen irányú tevékenységeket végző szervezetek között, célszerű lenne felvetni egy magyar fejlesztési tanácsadó (DEVAD) kiküldését Baghlánba. Ő felügyelné a magyar keretből finanszírozott helyreállítási tevékenységet, és koordinálná a PRT munkáját az afgán hivatalokkal és a nemzetközi NGO-közösséggel. Más PRT-ben ismert ez a gyakorlat. A feladat megosztása jótékony hatással lenne az elvégzett munka minőségére és mennyiségére, így a PRT biztonságára, továbbá tehermentesítené a POLAD-ot is.

Az afgán tartományi vezetés kéréseire, elképzeléseire a fejlesztési igények felmérésekor csak fenntartásokkal szabad támaszkodni vagy hivatkozni. Ezek eldöntése széles körű konzultációkat igényel az afgán szakértőkkel, valamint az ENSZ és az NGO-közösség tagjaival. A fejlesztéseknek az afgán embereket kell támogatniuk, nem a helyi elitet, amellyel szemben amúgy is bizalmatlan a lakosság, és melynek tagjait felsőbb szintről gyakran váltogatják.

Kormányzati és sajtómegnyilatkozásokból egyaránt úgy tűnik, hogy a PRT-nek a kábítószer-ellenes feladatairól téves elképzelések élnek a hazai köztudatban. Az újjáépítési csoport feladata ebben a tekintetben a termeléssel kapcsolatban szerzett információk továbbítása az ISAF-nek és az afgán kormánynak, valamint *különleges esetekben*

logisztikai és egészségügyi támogatás biztosítása (például a sebesültek ellátása) az afgán biztonsági szerveknek. A PRT nem irt mákmezőket, nem üldöz csempészeket, és nem védi azokat, akik a mákmező irtásában vesznek részt.

A magyar kormánynak fel kell készülnie az emberéletekben esetleg bekövetkező veszteségek kommunikálására, bár a jelenlegi helyzetben az ilyennek kicsi az esélye. Afganisztán veszélyes hely, és még ha a PRT mindent megtesz is a saját biztonsága érdekében, történhetnek balesetek vagy kiszámíthatatlan események. A Baghlán tartományban havi rendszerességgel bekövetkező rakétatámadások a PRT tevékenységének velejárói. A HM-nek ezeket az eseményeket elsőként kellene nyilvánosságra hoznia. Ez ugyanis eloszlathatja a lakosság és a sajtó gyanúját, miszerint a minisztérium nem végzett megfelelő munkát a felkészülés idején, és nem tett meg mindent a magyar katonák biztonságának érdekében.[82]

A tartományi újjáépítési csoport új koncepciónak számít, ezért adekvát leírása, működésének egységes szabályozása nem létezik. Ez megkönnyíti a magyar PRT tevékenységét abból a szempontból, hogy viszonylagos szabadságot élvez abban, hogy mit és hogyan fog elvégezni Baghlán tartományban. Tekintettel a régió viszonylagos stabilitására és a rövid időtartamra (két év), szinte kizárható, hogy a magyar újjáépítési csoport valamilyen helyrehozhatatlan hibát kövessen el, veszélyeztetve ezzel a saját biztonságát. A kérdés inkább az, hogy csak tisztességesen teljesítjük-e a feladatot, vagy inkább a britekéhez hasonló, példaértékű módon, a PRT-koncepció tág kereteit kihasználva végezzük tevékenységünket. Mindkettőre megvannak a lehetőségeink.

3. ábra: Afganisztán tartományai

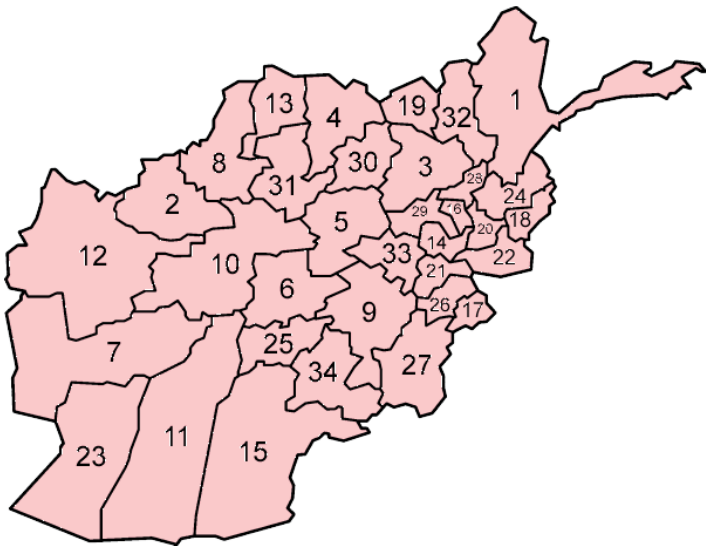

A 2003 januárja és 2006 júliusa között megalakított tartományi újjáépítési csoportok

PRT-székhely (tartomány és száma)	**Keretnemzet (lead nation)**
Internatonal Security Assistance Force (ISAF) PRT-k	
Stage 1 (Észak)	
Fáizábád (Badakhsán – 1)	Németország
Kunduz (Kunduz – 19)	Németország (regionális parancsnokság)
Mazar-i Saríf (Balkh – 4)	Svédország
Mejmáne (Fárjáb – 8)	Norvégia
Pul-i Khumri (Baghlán – 3)	Magyarország (2006 októberétől)
Stage 2 (Nyugat)	
Csaghcsarán (Ghour – 10)	Litvánia
Faráh (Faráh– 7)	Egyesült Államok
Herat (Herat – 12)	Olaszország (regionális parancsnokság)
Kala-i Nou (Badgísz – 2)	Spanyolország
Stage 3 (Dél)	
Kandahar (Kandahar – 15)	Kanada (regionális parancsnokság)
Laskar Gáh (Helmand – 11)	Egyesült Királyság
Kalat (Zábul – 34)	Egyesült Államok
Tárin Kout (Orúzgán – 6)	Hollandia (2006 augusztusától)
Operation Enduring Freedom (OEF) PRT-k (Kelet)	
Aszadábád (Kunár – 18)	Egyesült Államok
Bámiján (Bámiján– 5)	Új-Zéland
Gardez (Paktia – 26)	Egyesült Államok
Ghazní (Ghazní – 9)	Egyesült Államok
Bázárak (Pandzssír – 28)	Egyesült Államok
Dzsalálábád (Nangarhar – 22)	Egyesült Államok
Khouszt (Khouszt– 17)	Egyesült Államok
Mehtarlam (Laghman – 20)	Egyesült Államok
Mejdán Sahr (Vardak – 33)	Egyesült Államok/Törökország
Núrisztán (Núrisztán– 24)	Egyesült Államok
Baghram (Parván – 29)	Egyesült Államok/Dél-Korea
Saran (Paktíka – 27)	Egyesült Államok

Forrás: Landesz et al.: A tartományi újjáépítési csoportokról, ZMNE Stratégiai és Védelmi Kutatóközpont.[83]

Jegyzetek

1 A kéziratot a szerző 2006 októberében zárta.
2 Interjú David Richardsszal, Kabul. 2006. június 13.
3 Afganisztán a világ ópiumtermelésének 87 százalékát adta 2005-ben. *Afghanistan Opium Survey 2005*. Wien: United Nations Office on Drugs and Crime, 2005. III. o.
4 Az Afganisztánban megtermelt és helyben, illetve Pakisztánban előállított ópium és heroin 90 százaléka Európában talál fogyasztókra. *Rebuilding the Afghan State: The European Union's Role.* Brussels: International Crisis Group, Asia Report No. 107. 2005. november 30. I. o.
5 Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ezek a többmilliós közösségek a terrorizmus hívei lettek volna, ám környezetükben sokkal könnyebb volt menedéket találniuk, bázisokat kialakítaniuk és utánpótlást szerezniük azoknak a kis létszámú terrorszervezeteknek, amelyek valamilyen módon a nyugati országok „megbüntetésére" törekedtek.
6 Landesz Tamás–Takács Orsolya–Tálas Péter: *A tartományi újjáépítési csoportokról*. Budapest: ZMNE Stratégiai és Védelmi Kutatóközpont, 2006/3.
7 Új alkotmány, népszavazáson megválasztott legitim államfő és parlament, az igazságszolgáltatási rendszer helyreállítása. A *bonni egyezmény* szövegét lásd: *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions.* UN Department of Public Information, http://www.institute-for-afghan-studies.org/AFGHAN%20CONFLICT/Bonn%20Meeting/UN/Agreement%20on%20Provisional%20Arrangements.htm, 2001. december 5. letöltve: 2001. december 12. Az egyezmény elemzését és létrejöttének körülményeit lásd Alexander Tier–Jarat Chopra: „The road ahead: political and institutional reconstruction in Afghanistan". *Third World Quaterly*, Vol. 23. No. 5. (2002). 893–907. o.
8 A legtöbb program neve önmagáért beszél, ám a DDR-ről érdemes elmondani, hogy a több százezerre becsült egykori milicisták önkéntes leszerelését hivatott segíteni. Azok, akik jelentkeztek a programra, és leadták fegyvereiket, pénzbeli és képzési támogatást kaptak, hogy újra el tudjanak helyezkedni a civil életben. A program csak korlátozott sikereket ért el (kb. hatvanezer leszerelő), viszont számos visszaélésre adott lehetőséget a fegyverrel bőségesen rendelkező haduraknak. Yuji Uesugi: *The Provincial Reconstruction Teams (PRTs) and their Contribution to the Disarmament, Demobilization and Reintegration (DDR) Process in Afghanistan*, Hiroshima University Partnership for Peacebuilding and Social Capacity (HIPEC), dátum és oldalszám nélkül.
9 Michael Rühle: NATO after Prague: „Learning the Lessons of 9/11". *Parameters*, Vol. 33. No. 2. (2003). 89–97. o.
10 Ebben az időben Washingtont szinte csak az Al-Káida tagjai elleni hajtóvadászat sikere érdekelte, és ennek érdekében bármelyik hadúrral együttműködött, legyen az a Karzai-kormány szövetségese vagy ellenfele. Gulshan Dietl: „War, Peace and the Warlords: The Case of Ismail Khan of Herat in Afghanistan". *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol. 3. No. 2–3. (2004). 41–66. o.
11 Amikor végül döntés született a kunduzi PRT átvételéről, hosszú ideig nem volt egyetlen ország sem, amelyik három szállítóhelikoptert fejajánlott volna a német PRT-nek, noha papíron a NATO-nak majdnem ezer helikopter állt a rendelkezésére.
12 James Dobbins et al.: *America's Role in Nation-Building: From Germany to Iraq*. Santa Monica: RAND Corporation, 2003. 136–137. o.
13 Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a NATO támogatja és vezeti az ISAF-et. A szövetség felelős az irányításért, a koordinációért és hogy a hozzájáruló nemzetek mindig elég csapatot ajánljanak fel. A NATO adja az ISAF főparancsnokát és a törzset, de mindegyik, a stabilizációs erőkben részt vevő ország maga fedezi csapatainak a költségeit.
14 A dátumról lásd *Afghanistan: Paper on UK PRT Experience,* Afghanistan Group, FCO, 2005. január 20. oldalszám nélkül.
15 Sean M. Maloney: *From Kabul to Konduz: Lessons for Canadian Reconstruction of Afghanistan*, Institute for Research and Public Policy, Policy Options, 2005. május. 61. o.

16 A három „eredeti" PRT Majmanában (Fárjáb tartomány), Mazar-i Sarífban (Balkh tartomány) és Kunduzban (Kuzduz tartomány) működött, előbbi kettő brit, utóbbi német irányítással. Az ISAF még 2003-ban két újabb újjáépítési csoportot hozott létre, Pul-i Khumriban (Baglan tartomány) holland és Fáizábádban (Badakhsán tartomány) német irányítással. Uo.
17 NATO in Afghanistan, How did this operation evolve? NATO ISAF Factsheet, www.nato.int/issues/afghanistan/evolution.htm, internetről letöltve: 2006. december 28.
18 A déli régióban hat tartomány van, kettőben nincs nyugati katonai jelenlét, egyben (Zábul tartomány) pedig amerikai csapatok működnek az ISAF irányítása alatt.
19 Interjú NATO-parancsnokokkal Kabulban és Kandahárban, 2006. június 12–13.
20 U. S. Airstrikes Rise in Afghanistan as Fighting Intensifies, *Washington Post*, 2006. június 18. http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/06/17/AR2006061700784.\html, internetről letöltve: 2006. június 19.
21 ISAF Provincial Reconstruction Teams, ISAF. 2006. június 18. http://www.afnorth.nato.int/ISAF/Backgrounders/bg005_prt.htm, internetről letöltve: 2006. október 18.
22 International Security Assistance Force http://www.nato.int/issues/afghanistan/061004_update.pdf, internetről letöltve: 2007. január 28.
23 Dylan Hendrickson–Michael Bhatia–Mark Knight–Annabel Taylor: *A Review of DFID Involvement in Provincial Reconstruction Teams (PRT) in Afghanistan*. International Policy Institute, King's College, 2005. július 8., 15. o.
24 Tartományonként egy ilyen csoport működik, kilenc tartományban nincs PRT. Kenneth Katzman: *Afghanistan: Post War Governance, Security and U. S. Policy.* CRS Report for Congress, 2006. április 6. 48. o. Az egyes PRT-k tartományi elhelyezkedéséről l. *Landesz Tamás et al*: i. m. 2–3. o.
25 Az amerikaiak az EU az ENSZ által követett gyakorlattól eltérően alapvetően katonai oldalról és katonai irányítás mellett közelítik meg az elvégzendő válságkezeléshez tartozó feladatokat.
26 Robert M. Perito: *The US. Experience with Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan: Lessons Identified*, USIP Special Report 152. 2005. október, 3–4. o.
27 Julia Hett: *Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan: Das amerikanische, britische und deutsche Modell*, ZIF – Analyse, 2005. április, 15. o. Bár egy másik forrás szerint a PRT irányítása és képviselete a külügyi képviselő feladata. Gerd Brandstetter: *Nation Building in Afghanistan: The German Provincial Reconstruction Teams Concept*, US Army War College, 2005. március 18. 10. o.
28 Peter Viggo Jacobsen: *PRT's in Afghanistan*, DIIS Report 2005. 6. sz. 25. o. Magyar katonai források szerint volt, hogy a németek ennél messzebbre is elhagyták a tábort, sőt a PRT többször éjszakákat is töltött a táboron kívül. Interjú egy a kunduzi német kontingensben törzstisztként szolgált magyar katonával, Szolnok, 2006. június 9.
29 Az amerikai fejlesztési ügynökség tevékenysége (USAID) nem csak az amerikai PRT-kre szorítkozik. A szervezet más nemzeti irányítású helyreállítási csoportokba is küld képviselőket.
30 *The UK deployment to Afghanistan.* House of Commons Defence Committee, 2006. április 6. 46. sz. 50. o.
31 Hendrickson et al.: *i. m.* 23. o.
32 A két frakció utolsó alkalommal egy műtrágyagyár feletti ellenőrzés miatt csapott össze. Jonathan Goodhand–Paul Bergne: *Evaluation of the Conflict Prevention Pools, UK Department for Unternational Development.* (DFID), Evaluation Report EV 647, 2004. március, 35. o.
33 A brit újjáépítési csoportok mandátuma, az alárendeltek felé megnyilvánuló bizalom miatt, talán tágabb mozgásteret adott a PRT-parancsnokoknak, így nem kellett minden lépésükhöz felülről engedélyt kérni.
34 *Afghanistan: Paper on UK PRT Experience.*
35 Jacobsen: *i. m.* 16. o.
36 A fenti struktúrát három forrás alapján rekonstruáltam: Jacobsen: *i. m.* 16. o., Landesz et al.: *i. m.* 5. o. és Civil-military structure proposed, Civil-Military Affairs in Afghanistan e-mail levelezőcsoport. Dátum nélkül. A magyar szerzőhármas szerint mindkét munkacsoport az ESC alatt dolgozik,

Jacobsen nem vizsgálja a kérdést, míg a nemzetközi levelezőlistán köröztetett anyag szerint a két fél egymásnak alárendelt.

37 Mivel szinte a teljes ENSZ-közösség jelen van Afganisztánban, a tálibok bukása után felvetődött, hogy az egyes szakosított szervezetek (UNCHR, UNODC, UNICEF, UNDP stb.) felett legyen egy, az együttműködést javító, a költséghatékonyságot növelő szervezet. Ez az UNAMA (United Nations Assistance Mission to Afghanistan).

38 Az RC North Mazar-i Sarífban, az RC West Herátban, az RC South Kandahárban, az RC East Bagramban, az RC Central pedig Kabulban működik. ISAF Forces in Afghanistan, ISAF Provincial Reconstruction Teams, ISAF 2006. február 5. http://www2.hq.nato.int/ISAF/Backgrounders/bg005_prt.htm, internetről letöltve: 2007. január 8.

39 Az egyik legismertebb példa szerint egy PRT orvosi elsősegélynyújtásra települt egy faluba. Miközben a felcserek gyógyszereket adtak, sérüléseket kezeltek, az embereket arról faggatták, hogy láttak-e tálibokat, Al-Káida-tagokat a környéken.

40 A gyermekeknél ez az arány sokat javult a 2002-től kezdődő beiskolázási programnak köszönhetően. *Humanitarian and Reconstruction Assesment to Afghanistan, 2001–2005 From Denmark, Ireland, The Netherlands, Sweden and the United Kingdom: Main Report*, Ministry of Foreign Affairs of Denmark, 2005. október, 112. o. *Lessons in Terror: Attack in Education in Afghanistan*, Human Rights Watch, 2006. július, 93. o.

41 Uo.

42 Ráadásul a Kabulban állomásozatott modern Apache helikopterek a rossz időjárás miatt az év nagy részében képtelenek átrepülni a Hindukus 3000-4000 méter magas hegygerincein.

43 Szemben a britek által alkalmazott Mobile Observation Team elnevezéssel.

44 A leírások alapján ezek az utak az előző fejezetben említett brit modellre emlékeztetnek, ahol is a PRT felfegyverzett katonái a legkevésbé fenyegető módon, civil gépkocsikban, hosszabb utakat tettek meg a vidéket járva. http://www.netherlands-embassy.org/article.asp?articleref=AR00001865 EN, internetről letöltve: 2006. november 3.

45 Dutch convoy involved in exchange of fire, 2005. június 7. Defensie NL (A holland Honvédelmi Minisztérium honlapja) http://www.mindef.nl/en/, internetről letöltve: 2006. november 3.

46 *Humantarian and Reconstruction Assessment to Afghanistan, 2001–2005*, 50. o.

47 A szervezetet 2002-ben azért hozták létre, hogy köztisztviselők, közalkalmazottak fizetését kezelje, illetve hogy a befektetési és fejlesztési projekteket támogassa. Weboldala: www.worldbank.org/artf.

48 *The Dutch Approach: Preserving the trinity of politics, security and development*, Speech by Dr Bernard Bot, Minister of Foreign Affairs of the Kingdom of the Netherlands. 2006. április 7. http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_ITEM=554D1B0F5F6A4D9CBF1B5D5C7BF2E495X3X67237X53, internetről letöltve: 2006. november 3. Az arányokról lásd: *Humanitarian and Reconstruction Assesment to Afghanistan, 2001–2005*, 49. o.

49 Uo. 78. o.

50 Uo. 149. o.

51 Közben egyes szomszédos országokkal folyamatosan tárgyalnak a PRT-hez való hozzájárulásukról. Interjú Bali Józseffel, 2006. augusztus 21., Budapest

52 A Magyar Televízió *Panoráma* című műsorában is nyilatkozó A. H. van Apeldoorn, csakúgy mint a vele egy időben Afganisztánban tartózkodó másik két CIMIC-tiszt, valójában műszaki, mérnöki végzettségű civil, ők „gyorstalpaló" kiképzésen (egy-két hét) vettek részt és lettek a PRT tagjai.

53 Kormányhatározat hiányában a magyar katonákat 2006 júniusáig a kabuli misszió továbbvitelére képezték ki, és bár alapfeladatuk nem tér el jelentősen, egy PRT irányítása sokkal összetettebb tevékenységet feltételez, erre a képzésre csak az utolsó hónapban volt lehetőség.

54 Interjú Bali Józseffel, 2006. augusztus 21., Budapest.

55 A szemrehányások legfőbb kiváltó oka az volt, hogy az 1999-ben, a NATO-csatlakozáskor tett felajánlás (gyakorlatilag a Koszovóban működő mintegy háromszáz fős biztosító zászlóalj) után hosszú ideig semmilyen új vállalást nem tettünk.

56 Kb. 120 fős lövészszázad Kabulban, orvosok és ápolók, törzstisztek és légiirányítók.
57 Ha valaki néhány hónapja letöltötte a NATO honlapjáról Afganisztán térképét, rajta a szövetség országait jelző kis zászlókkal, nem találta Magyarországot, mert a legnagyobb egységünk is egy zászlóaljnak és egy dandárnak volt alárendelve. Egy önálló PRT irányításával nálunk sokkal erősebb, gazdagabb NATO-nemzetekkel kerülünk egy csoportba, ráadásul egyedüliként az új szövetségesek közül.
58 Az ENSZ-nél például legfeljebb két évet lehet Afganisztánban eltölteni, de ehhez kiemelt fizetés és a helyi viszonyok között luxus életkörülmények járnak – nem pedig lakókonténer egy katonai táborban –, továbbá háromhetente Dubaiban egyheti pihenés egy ötcsillagos szállodában.
59 Landesz et al.: *i. m.* 16. o.
60 Ezek a hadurak ráadásul többnyire a kábítószer-előállításban is jelentős szerepet játszanak. Számítani lehet például ilyen csoportok jelenlétére Andaráb tartományban, amely egymaga adja a tartományokban előállított kábítószer-mennyiség egyötödét. Afghanistan Opium Survey 2005. i. m. 132. o.
61 Lessons in Terror: *i. m.* 137. o. Ez az egy eset is megkérdőjelezhető. Annyi történt, hogy Pul-i Khumriban az egyik iskola felé vezető úton találtak egy aknát, de egyáltalán nem biztos, hogy azt az iskolának vagy a tanároknak szánták-e.
62 A hollandok nem egy ilyen gyakorlatot hajtottak végre amerikai A–10-es csatarepülőgépekkel. Interjú egy amerikai tiszttel, Kandahár, 2006. június 14.
63 Interjú a magyar PRT előkészületeiben részt vevő, a holland tábort megjárt magyar katonatiszttel. Budapest, 2006. augusztus 31. Afganisztánban a terepjárók 80-90 százaléka Toyota. Az ilyen autók használata kelti a legkisebb feltűnést a lakosság körében. Egyébként nemcsak a hollandok, hanem szinte minden nemzet ilyen civil gépjárműveket használ, ha nem konkrét katonai feladatokról van szó.
64 Ezek alkalmazása egyelőre kérdéses, hiszen különösen a robotrepülőgépek alkalmazása – a hadrendbe állítás előtt – hosszas gyakorlást, megismerést tesz szükségessé. Ráadásul nem elég reptetni az ilyen eszközöket, szükség van a rajtuk keresztül kapott információk rögzítésére és kielemzésére is. Ezeket a lépéseket ugyanúgy meg kell tanulni. Nem tudni, milyen típusról van szó és hogyan bírja az afganisztáni klímát, egyszóval még sok a kérdőjel.
65 Ebben a magyar katonák már szereztek tapasztalatokat kabuli tevékenységük idején. Állításukat, miszerint ezzel az ISAF-vezetés elismerését is kivívták, a szerzőnek más nemzetiségű parancsnokok is megerősítették kabuli interjúkban, 2006. február 23-án és június 12-én.
66 *Afghan warlord's stockpile of weapons and ammunition destroyed*. 2005. június 17. http://www.mindef.nl/en/, internetről letöltve: 2006. november 3.
67 Általános tapasztalat, hogy az afgán rendőrökkel való közös járőrözés két irányban is pozitív hatással járhat. A lakosság nagyobb biztonságban érzi magát, ha korrupt és képzetlen rendőrei mellett, nyugati katonákat lát. Az ő jelenlétük nélkül a vitás kérdéseket könnyen kenőpénzzel vagy puskatussal oldják meg. A rendőrök a legtöbbször semmilyen kiképzésben sem részesültek korábban, ezért nekik mindenképpen tanulást és néhány nyugati viselkedésminta átvételét jelentheti az együtt végzett munka. Hozzá kell tenni, hogy az afgán lakosság – az elmúlt 25 év tapasztalatai alapján – minden hivatalos személlyel és katonával szemben nagyon bizalmatlan, tehát a tőlük remélt segítség és együttműködés korlátokba ütközik.
68 Interjú egy CIMIC-tiszttel. Táborfalva, 2006. augusztus 2. A holland PRT CIMIC részlege félmillió eurós keret fölött rendelkezett.
69 Ebben szintén van gyakorlata a honvédségnek. Korábban minden váltásban dolgoztak magyar CIMIC-tisztek Kabulban.
70 E-mail levelezés egy CIMIC-tiszttel. 2006. szeptember 4.
71 Eredetileg Majmanában brit PRT működött, de mivel a szigetország csapatait dél-Afganisztánba vezényelték, a csoportot a skandináv ország katonái vették át.
72 Interjú az ENSZ egyik magas rangú munkatársával, akinek rálátása volt a későbbi vizsgálatokra. Mazar-i Saríf, 2003. február 14.

73 Afganisztánban a sajt luxusterméknek számít, az átlagember nem fogyasztja. Ráadásul a higénia legminimálisabb szintje sem létezik, a termelésnek és tárolásnak nagy az energiaigénye, hűtőházakat kell mködtetni, és ehhez nagy mennyiségű elektromos áramra van szükség. Ebből viszont mindig hiány van, az országban nem működik elektromos hálózat, bár Pul-i Khumrinak van saját erőműve. A háztartások általában generátorokkal oldják meg a szükségleteiket, de a szűkös lehetőségek miatt a hűtőszekrény is luxusnak számít. A holland fejlesztési projektekről. *Factsheet on the Dutch PRT at Pol-e Khomri, Baglan province in Afghanistan*, The Royal Netherlands embassy, Washington DC. http://www.netherlands-embassy.org/article.asp?articleref=AR00001865EN *Bridge builders in Afghanistan*, 2006. február 20. http://www.mindef.nl/en/, internetről letöltve: 2006. november 3.

74 2007. január 30-tól Mohamed Alam Iszhakzai személyében új kormányzója van a tartománynak.

75 Részben politikai, részben szakmai okok miatt Hamed Karzai államfő gyakran cserélgeti az egyes tartományok kormányzóit. Baglanban Szajjed Ikrámuddin 2004 óta a harmadik kormányzó, elődeit minden alkalommal a hozzá nem értés és a helyi notabilitások elégedetlensége miatt mozdította el. 2004-ben, amikor a későbbi államfő egyik alelnökjelöltjével kampányolt a térségben, egy robbantás majdnem végzett vele. Részletek a kormányzóváltásokról és a merényletkísérletről. *Baglani kormányzók*, Biztonságpolitika és terrorizmus blog. 2006. augusztus 30. http://wagnerpeter.blogspot.com/2006/08/baghlani-kormnyzk.html, internetről letöltve: 2006. november 19.

76 A jelenlegi elképzelések szerint a kétoldalú magyar–afgán kapcsolatokat érintő kérdések képviselete, a korábbi gyakorlatnak megfelelően, továbbra is az iszlámábádi magyar nagykövetség hatáskörébe tartozik. A Kabulba küldött nagykövet csak a PRT-t érintő kérdésekkel foglalkozik.

77 A szerző maga is meglátogatta a MÖSZ által – magyar pénzből – épített iskolát Szamarkandian településen.

78 A szerző 2006. februári afganisztáni útján a segélyszervezet Mazar-i Sarífban működő afgán képviselője két nap alatt szervezett meg egy találkozót a tartományi kormányzóval, ami azért is nagy teljesítmény volt, mert Mohamed Attát egy héttel korábban próbálta meg felrobbantani egy magát újságírónak álcázó külföldi származású merénylő, így érthetően kezdetben ódzkodott az újabb zsurnaliszták fogadásától.

79 A már említett japán terepjárókat például mindenféle elektronikai diagnosztikai berendezés nélkül is képesek megjavítani, csakúgy, mint a 23-30 éves, máig futó szovjet autókat (Volga, Moszkvics).

80 Persze a tudás átadását ennél hétköznapibb problémák is képesek lennének hátráltatni.

81 Néhány további gondolat a fejlesztéspolitika lehetőségeiről: Segélyezés problémái: I–II. Biztonságpolitika és terrorizmus blog. 2006. augusztus 26–27. http://wagnerpeter.blogspot.com/2006/08/seglyezs-problmi-i.html, http://wagnerpeter.blogspot.com/2006/08/prt-seglyezs-ii.html, internetről letöltve: 2006. november 3.

82 A magyar közigazgatás az újságírókat már megtanulta kezelni, ám a tudományos kutatóknak a mechanizmusok, részletek iránti érdeklődése nemegyszer gyanút kelt és elzárkózást vált ki. A szerző csak ezeknek a félelmeknek a leépítése után tudott valóban érdemi párbeszédbe kezdeni, és utólag is köszöni a közigazgatás dolgozóinak az e tanulmány megírásához nyújtott segítségét.

83 A *Landesz et al.* által idézett műben pontatlanul van megadva a pandzsíri és parvani PRT-k központja, ezeket a táblázatban javítottam.

Péter Wagner: The Role of NATO in Afghanistan and the Hungarian PRT

The North Atlantic Treaty Organization faces its biggest challenge in Afghanistan since the end of the Cold War. It took control of the UN mandated International Security Assistance Force in August 2003. Ever since that date the expansion of the presence and the involvement of the member states have been in the center of debates within the organization.

The first part of the essay is about the expansion of the ISAF/NATO forces in Afghanistan. Between 2004 and 2006 the ISAF/NATO presence steadily expanded counter clockwise throughout the whole country. In the summer of 2006 ISAF forces began their undoubtedly most dangerous operation in the southern provinces of Afghanistan where the Dutch, Canadian, British, and American forces try to eliminate the rebellious Taliban.

The second part is dedicated to the Provincial Reconstruction Team or PRT, both as a concept and as working entity. Nowadays ISAF deploys 25 PRTs in 34 provinces of Afghanistan. Although the goals of the PRTs are the same (extend the legitimacy of the central government, support the security sector reform and to assist the humanitarian and development projects), implementation differs in every province. The relationship between the PRTs and the NGO community is still a delicate issue because according to the latter these teams regularly invade the "humanitarian space".

The next part concentrates on the operation of the Dutch PRT in Baghlan province between 2004 and 2006. The experience acquired during these years is extremely important as Hungary took over this mission in September 2006.

The last part of the paper sheds light on how Hungary planned and executed the takeover and is based on interviews with military officers, government officials and three field trips in Afghanistan. (The manuscript was closed in October 2006.) The Hungarian government announced the participation in the ISAF as PRT lead nation in July 2006. Previously a Hungarian light infantry company was stationed in Kabul and their transfer to Pol-e Khumri facilitated the quick start of the operations in Baghlan. Parallel to their redeployment, the Hungarian Ministry of Foreign Affairs begun working out the concept of the development activities in the region. Since September 2006 a Political Advisor (POLAD) attached to the PRT and an Ambassador is accredited to Afghanistan. As of October 2006 according to the current plans the development activities will be carried out partly by Hungarian NGOs and by different ministries.